

[LES DADES]

1. PONÈNCIES

L'ÚS ORAL FAMILIAR A CATALUNYA

Joaquim TORRES

1. OBJECTIU

L'objectiu d'aquest text és presentar la situació actual de l'ús oral de les llengües en l'àmbit familiar a Catalunya, així com els processos en curs en aquest aspecte, a partir de l'anàlisi de les dades sobre el tema que apareixen en els treballs de camp quantitius disponibles. Es tracta de mostrar les informacions més significatives i les tendències de canvi que ens indiquen.

Cal tenir en compte que actualment a Catalunya es disposa de més reculls de dades sobre l'ús lingüístic que en qualsevol altra època anterior i es dona el cas que bona part dels resultats d'aquests treballs són encara inèdits. Això dona la possibilitat d'analitzar aspectes de la qüestió no prou tractats fins ara.

2. LES FONTS I LES DADES EMPRADES

2.1. Reflexió general sobre les dades

Les dades de les enquestes, tot i la metodologia cada vegada més acurada que s'acostuma a emprar en la recollida de la informació, són susceptibles d'inexac-

tituds diverses, més enllà dels errors mostrals estadísticament determinats; i els treballs de tipus censal també comparteixen algunes d'aquestes inexactituds. Això és així, entre altres motius, perquè la realitat social és extremadament complexa, canviant i sinuosa, i també perquè no sempre s'obté dels ciutadans una informació totalment objectiva, encara que les preguntes siguin el més neutrals possible. Les dades que ofereixen els treballs de camp que semblen metodològicament sòlids cal considerar-les per tant més com una aproximació a la realitat que no com la realitat en majúscules. Per anar acostant-se a allò que realment passa, cal anar sumant dades i raonaments fonamentats, de manera que com més treballs de camp hi hagi que donin el mateix resultat i com més encaixin entre elles les diferents informacions, més s'anirà aconseguint un coneixement sòlid. Allà on coincideixin els resultats de diferents reculls de dades caldrà per tant considerar que la informació que es dona és més sòlida que en els àmbits on només es disposi del resultat d'un sol recull. És partint d'aquest plantejament general que s'ha portat a terme el present treball.

2.2. Com s'han triat les informacions utilitzades

Per triar, entre els diferents treballs i les nombroses dades que es refereixen al tema analitzat, les informacions més útils per a l'objectiu fixat, s'han seguit les següents regles:

Per triar els reculls de dades:

- S'han tingut en compte bàsicament els treballs que tenen per àmbit el conjunt de Catalunya. Algunes recerques d'àmbit inferior són citades de manera complementària
- Només s'han emprat els reculls que s'ocupen de l'ús familiar
- Cada enquesta que responia a les dues característiques anteriors ha estat sotmesa al següent criteri de fiabilitat: s'ha comprovat si el percentatge de nats a Catalunya de la mostra era similar al corresponent a la mateixa població segons els censos generals (la manera com s'ha fet aquesta comparació es detalla en l'apartat 2-5). Les enquestes que no han superat aquest prova no s'han emprat en aquest treball.

Per triar les preguntes de les quals es tindran en compte els resultats:

- S'han triat aquelles preguntes que s'han considerat decisives per a explicar la situació actual de l'ús familiar i sobretot la seva evolució, és a dir, les que ens donen informació sobre els usos lingüístics familiars més significatius. Són les següents:
 - Llengua a casa o a la llar. És la llengua que es parla a la casa on es viu.
 - Llengua inicial familiar o llengua inicial. Es tracta de la llengua que la persona primer va parlar, a casa, quan era petita.
 - Llengua amb la mare i amb el pare.

- Llengua amb els fills.
- Llengua habitual o usual. Tot i no ser un ús familiar, és emprada en l'estudi dels processos en curs perquè és útil per a l'anàlisi. Es fa servir sobretot per comparar-lo amb la llengua inicial.

Per triar les dades:

- A les enquestes, cal tenir en compte sempre la grandària de la mostra o del subgrup analitzat, ja que si l'error mostral és excessiu, els resultats són poc útils. En general, els subgrups emprats en aquest informe contenen com a mínim al voltant de 400 individus (un subgrup d'aquesta magnitud té un error mostral, en el supòsit de màxima indeterminació, del 5%). Només en algun cas s'empren subgrups de magnitud clarament inferior i se n'explica el motiu. Normalment no s'esmenten els errors mostrals de les dades, ja que la presentació esdevindria massa feixuga. Només se citen en alguns casos especials en els quals es considera que aquesta informació és necessària per a una adequada valoració de les xifres.

2.3. Forma de presentació i de citació de les dades

- *Els "no hi consta"*. Per poder fer les comparacions de la manera més adient possible, s'han eliminat els "no hi consta" allà on n'hi havia, recalculant les xifres sobre els percentatges coneguts. Cal tenir en compte que sempre que en els quadres originals hi havia algun "no hi consta", aquest representava un percentatge molt petit.

- *Citació de dades*. Gran part de les informacions que es presenten provenen de volums fotocopiats no publicats on només hi ha quadres numèrics, sense comentaris. Aquests volums sovint no tenen numerades les pàgines. Per aquest motiu no s'esmentarà el número de pàgina en les citacions bibliogràfiques de les taules i gràfics.

2.4. Interpretació de les respostes segons el ventall d'opcions de la pregunta

Sempre que s'ha pogut, quan s'han fet comparacions entre els resultats de diferents reculls s'han emprat preguntes amb opcions de resposta iguals o equivalents, ja que així s'obtenen informacions més concretes i sòlides. Aquests tipus de comparacions, tanmateix, no han estat sempre possibles, de manera que també s'han comparat en algunes ocasions preguntes amb el mateix text, però amb diferents opcions de resposta, la qual cosa dóna informacions menys precises, però que poden ser útils en certs casos.

Seguidament s'exposa la manera com s'interpreten i per tant es denominen en aquest estudi les principals opcions, segons el ventall de possibilitats que inclou la resposta:

- Es denomina “ús exclusiu i predominant d’una llengua”:
 - En respostes pentacòtomes (tipus “català”, “més català que castellà”, “les dues igual”, “més castellà que català” i “castellà”), l’agrupació de les dues primeres opcions, així com de les dues últimes. Aquestes agrupacions són citades en el present treball com “català o més català” i “castellà o més castellà”.
 - En respostes tricotòmiques (tipus “català”, “bilingüe” i “castellà”), cadascuna de les opcions “català” i “castellà”.
- Es denomina “ús equivalent de dues llengües” el tipus de resposta intermèdia com “les dues”, “les dues igual” i similars.
- Es denomina “ús almenys equivalent d’una llengua” cadascuna de les opcions en respostes dicotòmiques (“català” i “castellà”).
- En els casos en els quals el ventall d’opcions de resposta inclou possibilitats diferents a les esmentades, com “altres llengües”, aquestes possibilitats reben percentatges de resposta petits i no canvien el significat de les opcions principals esmentades.

2.5. El percentatge de nascuts a Catalunya a les enquestes

En examinar els resultats de les enquestes sociolingüístiques portades a terme a Catalunya en els últims anys, sobta comprovar com estudis molt aproximats en el temps donen resultats prou divergents en diferents aspectes de l’ús, més enllà dels errors mostrals. Al mateix temps, si mirem la manera com s’han construït les mostres ponderades que tenen la majoria de les enquestes, veiem que s’hi considera la subagregació geogràfica i d’hàbitat, i en algun cas també el sexe i l’edat, però en cap cas el lloc de naixement. Quan resulta que el lloc de naixement és molt probablement la variable que més condiciona l’ús, tal com apareix en moltes enquestes. Semblava lògic per tant investigar si aquestes diferències no explicades entre enquestes provenien de divergències indegudes entre els percentatges de nats a Catalunya de les diferents mostres, divergències que podrien sorgir de possibles errors en alguns reculls. Aquesta investigació era possible perquè a partir dels censos de població, bàsicament en aquest cas dels del 1991 i 1996, és fàcil calcular d’una manera bastant aproximada el percentatge de nats a Catalunya de qualsevol grup d’edat en qualsevol any dels últims lustres. Cal tenir en compte que els censos podent ésser considerats bastant fiables en aquest aspecte.

Així, s’ha fet la comparació entre els percentatges de nats a Catalunya, d’una banda, de la mostra de cadascuna de les enquestes sobre l’ús familiar i, d’altra banda, de l’univers corresponent a aquesta enquesta en el cens més pròxim. El resultat d’aquesta comparació és que les divergències o similituds que en resulten donen raó en bona part de les diferències fins ara inexplicades entre les dades sobre ús dels diferents treballs. A la vista d’aquest resultat, s’han emprat en

aquest estudi només les enquestes que mostren menys divergències amb les dades dels censos en l'aspecte esmentat. Concretament, per triar les enquestes s'han fet les següents operacions: 1) s'ha restat el percentatge de nats a Catalunya del cens del percentatge corresponent de l'enquesta, ja que aquest darrer quasi sempre és més o menys superior, 2) s'ha restat d'aquesta diferència l'error mostral corresponent a la mostra de l'enquesta, ja que per aquesta comparació no es poden deixar de tenir en compte les diferències entre els marges d'error en els quals es mouen les dades, 3) si la diferència final és inferior al 2%, s'inclou l'enquesta entre les que es tenen en compte per aquest estudi.

3. SITUACIÓ ACTUAL DE L'ÚS DE LES LLENGÜES EN L'ÀMBIT FAMILIAR A CATALUNYA

La situació actual de l'ús lingüístic familiar a Catalunya és comentada seguidament a partir de les dades més significatives sobre la qüestió trobades a les enquestes disponibles posteriors al 1995. Per a cadascun dels usos lingüístics tinguts en compte s'ha fet una taula en la qual s'han agrupat les dades que s'hi refereixen, taules que són glossades una darrera l'altra.

3.1. Llengua a casa (vegeu taula n. 1)

A la vista d'aquestes dades, es pot dir que, pel que fa a l'ús almenys equivalent, el castellà sembla ser lleugerament més emprat que el català (dades del 1998); però si es té en compte l'error mostral, que en aquest cas és proper al 3,1%, també podria ser que fossin emprats amb la mateixa freqüència. Pel que fa als resultats del 2001, com a llengua exclusiva i predominant el català és present a les llars de manera moderadament inferior al castellà, sense que aquí l'error mostral, que és només de l'1,9%, permeti contemplar la possibilitat d'un empat entre les dues llengües.

Taula n. 1
Llengua a casa a Catalunya. Percentatges.

Població de 18 i més anys.

	<i>Català</i>	<i>Castellà</i>	
<i>1998</i>	<i>46,9</i>	<i>53,1</i>	
	<i>Català</i>	<i>Castellà</i>	<i>Les dues</i>
<i>2001</i>	<i>42,3</i>	<i>46,8</i>	<i>10,9</i>

Font: Dades provinents de CIS (1998) i CIS (2001).

3.2. Llengua inicial (vegeu taula n. 2)

La distància entre el català i el castellà és més gran en aquest cas que en l'anterior. El primer es troba clarament per sota del segon en aquest àmbit. Una mica més de la meitat de la població té el castellà com a llengua inicial, tant si ho enfoquem des del punt de vista de l'ús almenys equivalent com de l'ús exclusiu i predominant, sense que la presa en consideració dels errors mostrals pugui modificar aquesta asseveració.

El percentatge d'ús del català, és, des dels dos punts de vista esmentats, de prop del 40%. Aquest baix percentatge de la llengua catalana com a inicial de la població és en bona part un resultat de la gran immigració que es va produir a Catalunya del 1955 al 1975. En qualsevol cas, es tracta d'una dada de primera magnitud, perquè és en certa forma la xifra de partida, el punt zero, que cal tenir en compte per poder comprendre i explicar totes les informacions que aniran apareixent sobre l'ús de les llengües.

Taula n. 2

Llengua inicial a Catalunya. Percentatges.

Població de 15 i més anys

	<i>Català</i>	<i>Castellà</i>	<i>Una altra</i>
1997	41,7	56,1	2,2

Població de 18 i més anys

	<i>Català</i>	<i>Castellà</i>	<i>Les dues</i>	<i>Altres o una altra</i>
2001*	40,2	52,-	4,4	3,4

*Aquestes dades han requerit una elaboració pròpia a partir dels resultats de les preguntes n. 18 i 18a de CIS (2001).

Font: Dades provinents de DYM (1998b) i CIS (2001).

3.3. Llengua amb els progenitors (vegeu taula n. 3)

Es tracta de la llengua amb la mare i amb el pare. Els percentatges d'ús lingüístic en aquest cas no són molt diferents que en l'anterior, com és lògic, però amb els progenitors el català s'empra una mica més de manera exclusiva i predominant, mentre que la resposta "ambdues llengües" és una mica menys freqüent. Cal tenir en compte que en disposar de les dades de les mares i dels pares de

manera independent, no apareixen aquí els casos en els quals es parla una llengua amb l'un i una de diferent amb l'altre, la qual cosa pot explicar aquestes lleugeres diferències.

Taula n. 3

Llengua amb mare i llengua amb pare a Catalunya. Percentatges.

Llengua amb mare

Població de 15 i més anys

	<i>Cat o +cat</i>	<i>Cast o +cast</i>	<i>Les dues igual</i>	
1996	47,3	51,6	1,1	
	<i>Cat o +cat</i>	<i>Cast o +cast</i>	<i>Les dues igual</i>	<i>Una altra</i>
1997	42,2	55,5	0,8	1,4
	<i>Català</i>	<i>Castellà</i>	<i>Les dues</i>	<i>Una altra</i>
2000	44,4	50,8	0,9	3,9

Llengua amb pare

Població de 15 i més anys

	<i>Cat o +cat</i>	<i>Cast o +cast</i>	<i>Les dues igual</i>	
1996	46,4	53,-	0,6	
	<i>Cat o +cat</i>	<i>Cast o +cast</i>	<i>Les dues igual</i>	<i>Una altra</i>
1997	42,1	55,5	0,8	1,4
	<i>Català</i>	<i>Castellà</i>	<i>Les dues</i>	<i>Una altra</i>
2000	43,1	50,6	0,8	5,5

Font: Dades provinents d'Aragay et alii (1998: INUSCAT 1996), DYM (1998b) i Fabà et alii (2000).

3.4. Llengua amb els fills (vegeu taula n. 4)

Com es pot veure, el percentatge d'ús del català en aquesta funció és clarament més alt que en les altres, fenomen important que es tractarà amb certa profunditat més endavant. Totes les enquestes mostren que amb els fills

s'empra més el català que el castellà, precisament al contrari del que passa amb els pares. El conjunt de les dades indica que el percentatge d'ús exclusiu i predominant del català és del voltant del 50% o una mica més, mentre que el del castellà és proper al 40%. Entre un 4 i un 10% declaren emprar les dues llengües.

Ara bé, cal dir que aquests percentatges es refereixen a l'ús de cada enquetat que té fills amb el conjunt d'aquests, sense tenir en compte el seu nombre. Si es contemplés des de l'altre punt de vista, el dels fills, incloent-hi per tant els infants, que no formen part de les mostres d'aquestes enquestes, els resultats serien diferents, perquè hi intervindria el nombre de fills per persona. En qualsevol cas, de la mateixa manera que és important el nivell d'ús inicial, perquè és el punt de partida de la dinàmica sociolingüística personal, també ho és l'ús amb els fills, perquè és la principal forma de projecció lingüística de cara al futur.

Taula n. 4

Llengua amb els fills a Catalunya. Percentatges.

Població de 15 i més anys

	<i>Cat o +cat</i>	<i>Cast o +cast</i>	<i>Les dues igual</i>	
1996	54,7	38,-	7,3	
	<i>Cat o +cat</i>	<i>Cast o +cast</i>	<i>Les dues igual</i>	<i>Una altra</i>
1997	52,6	42,3	4,7	0,5
	<i>Català</i>	<i>Castellà</i>	<i>Les dues</i>	<i>Una altra</i>
2000	51,3	36,4	9,3	2,9

Població de 18 i més anys

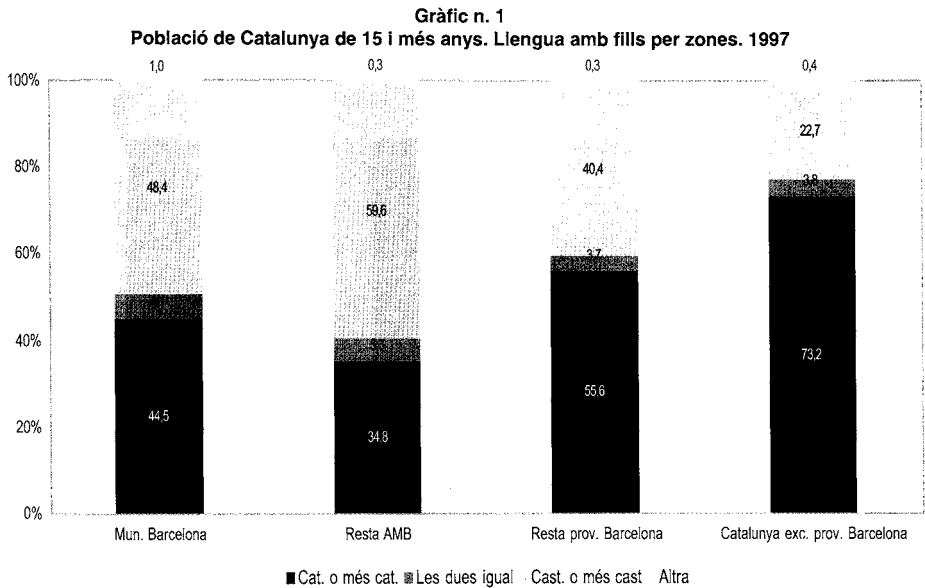
	<i>Català</i>	<i>Castellà</i>	<i>Les dues</i>
1998*	49,4	44,3	6,3

*Aquestes dades han requerit una elaboració pròpia

Font: Dades provinents d'Aragay et alii (1998: INUSCAT 1996), DYM (1998b), Fabà et alii (2000) i CIS (1998).

3.5. L'ús familiar per zones

Per mostrar la diversitat territorial de situacions sociolingüístiques que es donen a Catalunya pel que fa a l'ús familiar, es presenta el gràfic n. 1, on es mostra la llengua amb els fills per zones. Com es pot veure i és sabut, a l'Àrea Metropolitana de Barcelona excepte la capital és on la intensitat de l'ús del català és més baixa i a les demarcacions altres que la de Barcelona és on és més alta.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de DYM (1998b).

4. EVOLUCIÓ DE LA LLENGUA EMPRADA EN FAMÍLIA A CATALUNYA

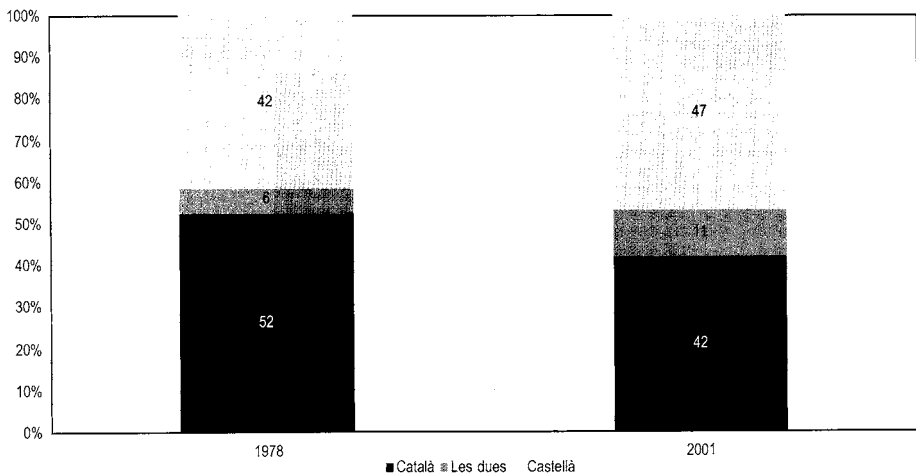
Ateses les dades de què es disposa, relativament nombroses però difícilment comparables entre elles, l'estudi de l'evolució de l'ús lingüístic familiar no és senzill. Per treure la màxima informació possible del conjunt de treballs útils, s'estudiarà aquesta evolució des de diversos angles: 1) mitjançant la comparació entre els resultats d'una mateixa pregunta provinents de diferents enquestes, 2) per períodes de naixement i 3) a través de l'anàlisi del canvi de l'ús lingüístic durant la vida de les persones i d'una generació a l'altra. Posteriorment es tractaran dos temes decisius en aquest camp: la composició lingüística de les parelles i la natalitat diferencial segons la llengua.

4.1. Comparació entre els resultats d'una mateixa pregunta provinents de diferents enquestes

Per veure l'evolució de l'ús lingüístic familiar al llarg del temps mitjançant aquest tipus de comparació, cal trobar treballs que tinguin la mateixa pregunta amb opcions de resposta iguals o equivalents, que es refereixin al conjunt de la població adulta i que siguin prou distanciats cronològicament. Una vegada examinats el conjunt dels reculls de dades útils que tenen per àmbit Catalunya i que s'ocupen dels usos familiars, resulta que només se n'han trobat dos que compleixen els requisits esmentats, essent la pregunta que tenen en comú la que demana les llengües emprades a casa. Es tracta de dos treballs del CIS, l'un de 1978 i l'altre del 2001, ambdós amb errors mostrals propers al 2%. El període que abracen és prou gran, 23 anys, pràcticament el que s'entén de vegades com una generació.

Doncs bé, segons aquestes enquestes (vegeu el gràfic n. 2), durant el període estudiat hi ha hagut una disminució de l'ús exclusiu i predominant del català a la llar apreciable, i un augment, bastant menys fort, del castellà exclusiu i predominant. L'augment proporcionalment més fort l'ha tingut la resposta "les dues". Segons aquestes enquestes, per tant, durant l'últim quart del segle XX s'hauria produït a Catalunya una disminució del català com a llengua d'ús exclusiu i predominant a la llar. Les anàlisis que farem seguidament serviran, entre altres coses, per comprovar la fiabilitat d'una informació tan significativa.

Gràfic n. 2
Població de Catalunya de 18 i més anys.
Llengua parlada a casa el 1978 i el 2001.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de Rodríguez (1979) i CIS (2001)

4.2. La llengua familiar per períodes de naixement¹

Una de les maneres de copsar l'evolució d'una variable social consisteix a creuar aquesta variable amb l'any de naixement dels enquestats. D'aquesta manera es veu com canvia la variable segons els períodes de naixement, i això dona informació sobre com va variant amb el pas del temps. És el que es fa en les pàgines que segueixen.

4.2.1. *Llengua inicial, origen i períodes de naixement*

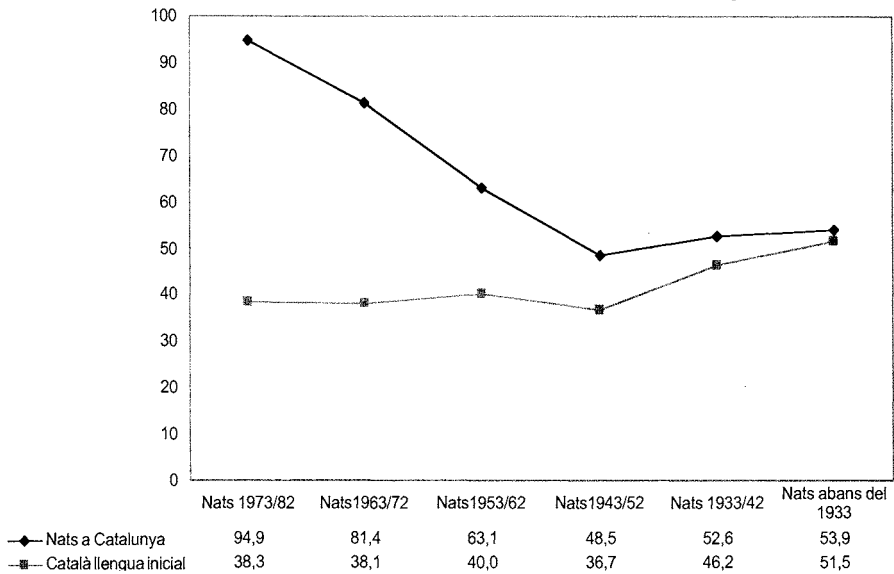
En primer lloc s'analitza un tema demograficolingüístic clau per a la present anàlisi: la manera com evoluciona a Catalunya el lligam entre la llengua inicial i l'origen, per períodes de naixement. Tal com es pot veure al gràfic n.3, els percentatges de nats a Catalunya són sempre superiors als de llengua inicial catalana, però en graus molt diferents segons l'edat, ja que a mesura que aquesta disminueix la divergència creix. Així, entre els nats abans del 1933 quasi coincideixen les dues xifres, mentre que entre els més joves analitzats els autòctons són bastant més del doble que els que van proferir les primeres paraules en català. Atès que es tenen motius per creure que a Catalunya la gran majoria de parelles amb dos membres de llengua principal catalana mantenen el català amb els fills (vegeu per exemple Subirats et alii, 1992: 45, i Baranda et alii 1997: 64), la divergència entre les dues corbes ha de ser deguda a l'impacte de la gran immigració, ja esmentada, que es va rebre durant el tercer quart del segle XX. En aquest sentit, és raonable pensar que a mesura que baixa l'edat, es van trobant proporcions més importants de nascuts a Catalunya que són descendents dels que varen arribar llavors. Aquests no van adoptar majoritàriament el català com a llengua habitual, de tal manera que han mantingut també majoritàriament el castellà amb els fills, i per això disminueix el català com a llengua inicial entre els autòctons joves. Si tenim en compte que els nats a l'Estat Espanyol fora dels Països Catalans només tenen el català com a llengua inicial en un percentatge de poc més del 2% (vegeu gràfic n. 13), podem deduir mirant el gràfic n. 3 que entre els nats als anys 30 i abans el català és la llengua inicial de la gran majoria dels nascuts a Catalunya, entre els nats cap als anys 40 i 50 ho és de la majoria i entre els nats més tard ho és només d'una minoria. Aquesta informació es veu corro-

1. A les enquestes emprades les dades són presentades per grups d'edat, però aquests han estat convertits en períodes de naixement, a fi de poder agrupar més fàcilment les dades dels diferents treballs referides als nascuts en cada període. Certament els grups d'edat de què partim no es corresponen de manera totalment exacte amb uns períodes de naixement que, d'acord amb el nom que els donem, haurien d'incloure anys sencers, ja que l'edat que ens dona l'enquesta és la que tenien els enquestats a la data de la recollida de les dades, però la distorsió que es produeix és petita i per tant acceptable en una anàlisi com la present, en la qual s'estudien bàsicament les grans tendències.

Una operació similar ha estat feta amb els censos escolars, que ens donen les dades per cursos. Aquests han estat convertits en anys de naixement.

borada per l'Enquesta Metropolitana de Barcelona del 1995 (Baranda et alii, 1997: 61 i AVUI, 1997: 12), segons la qual en aquesta regió metropolitana, en la qual viu el 70% de la població del país, els nats a Catalunya que tenen el català com a primera llengua passen del 86% entre els nascuts abans del 1936 al 32% entre els nascuts del 1966 al 1977. Es pot dir per tant que entre els autòctons, els que van arribar al món els anys 50 o abans tenen majoritàriament el català com a llengua inicial, mentre que els nats després no. És a dir que fins fa unes dècades el fet de néixer a Catalunya anava bàsicament lligat a tenir el català com a llengua inicial, però durant els últims lustres aquest lligam s'ha anat debilitant.

Gràfic n. 3
Població de Catalunya de 15 i més anys.
Origen i llengua inicial,* per períodes de naixement. 1997. Percentatges.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de DYM (1998b).

*Les opcions de resposta agrupades de la pregunta són: "català", "castellà" i "altra"

4.2.2. L'ús familiar per períodes de naixement entre la població adulta

Els gràfics n. 3, 4, 5 i 6 mostren les dades disponibles sobre la manera com varien els diversos usos lingüístics familiars tinguts en compte en funció dels períodes de naixement, pel que fa a la població adulta. De l'anàlisi d'aquestes dades es poden extreure algunes consideracions generals.

En primer lloc resulta que en tots els gràfics es produeix una disminució de l'ús familiar del català quan es passa de la població de més edat als nascuts els anys 40. Aquesta evolució s'explica pel fet que els nats durant els anys 40 són la cohort amb més percentatge de nats fora de Catalunya, tal com es pot veure al

gràfic n. 3. Constitueixen probablement el grup d'edat més nombrós entre la població que va arribar amb la gran immigració esmentada. A mesura que es va cap a edats més avançades a partir d'aquesta, el percentatge de nats fora i per tant d'arribats en aquells anys es va fent més petit, per això creix l'ús del català.

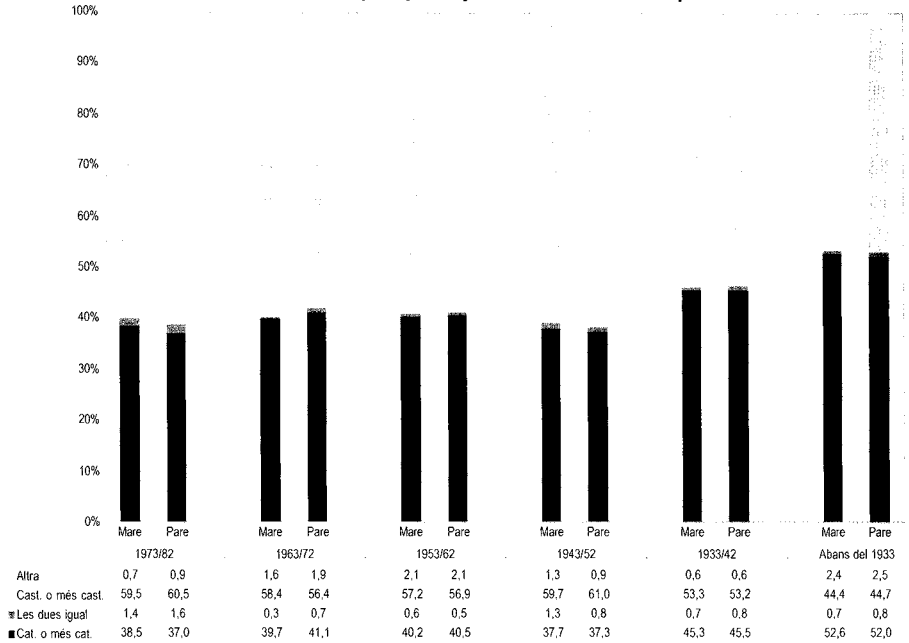
Entre els nats a la dècada següent, la dels anys 50, es produeix en canvi una certa represa de l'ús familiar de la llengua. Un motiu d'aquest fet podria ser que el seu percentatge de nats fora és més baix que el de la dècada anterior (vegeu gràfic n. 3), però l'explicació no és suficient perquè les proporcions de no autòctons de les dècades posteriors són encara més reduïdes, i en aquestes no continua la recuperació del català, almenys pel que fa a la llengua inicial i amb els pares. Per explicar-ho cal tenir en compte que els nats a Catalunya els anys 50, com que van néixer abans que arribés el gruix de la gran immigració, probablement són molt majoritàriament fills d'autòctons nats en una època en la qual ser autòcton comportava quasi sempre ser de llengua inicial catalana, característica que no van tenir els nascuts al país en les dècades següents.

Les dades sobre l'ús familiar del català dels nats els anys 60 i 70 són menys clares, ja que com a llengua inicial sembla que es manté o disminueix quasi imperceptiblement, però en canvi entre els nats els 60 com a llengua amb els fills sembla continuar la represa de la dècada anterior. Cal prendre amb prudència aquesta darrera dada, entre altres motius perquè aquest grup, que en el moment de fer l'enquesta tenia de 25 a 34 anys, encara no havia tingut tots els fills que presumiblement hauria de tenir.

L'anàlisi dels gràfics esmentats aporta també informació sobre la disminució de l'ús exclusiu i predominant del català a casa que s'ha trobat abans. Així, es pot veure al gràfic n. 6 com l'any 1978, a l'inici del període durant el qual s'ha detectat aquest retrocés, la població nada els anys 40 i abans tenia uns percentatges d'ús del català a casa creixents a mesura que avançava l'edat i molt més alts que els més joves. Atès que l'ús a casa no és gaire diferent de l'ús inicial, segons s'ha vist (taules n. 1 i 2), i que aquest ús inicial no remunta entre les cohorts posteriors a les representades en el gràfic n. 6 (vegeu gràfic n. 3), resulta que durant el període analitzat, del 1978 al 2001, han anat desapareixent cohorts amb alts percentatges d'ús a casa del català i han anat sent substituïdes per unes altres amb percentatges molt més baixos. Per tant necessàriament hi ha d'haver hagut una disminució del percentatge global d'ús del català a casa, la qual cosa a la vegada explica i confirma la davallada trobada al gràfic n. 2.

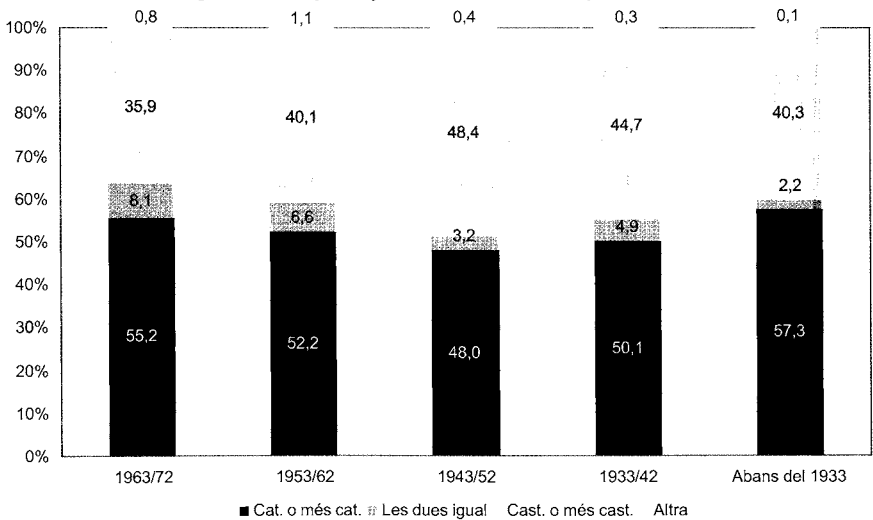
Una vegada arribats a aquest punt la pregunta que sorgeix és: ¿es poden trobar dades que permetin dir alguna cosa de la manera com ha evolucionat l'ús familiar entre la població nascuda amb posterioritat a l'aquí analitzada, és a dir, entre els nascuts després dels anys 70? Doncs sí, però cal acudir a l'únic recull de dades sobre l'ús que s'ocupa de la població infantil, és a dir als censos escolars, que fins a l'edició del 1995/96 van incloure una pregunta sobre la llengua familiar dels infants de Preescolar i de Primària.

Gràfic n. 4
Població de Catalunya de 15 i més anys.
Llengua amb mare i amb pare per anys de naixement de l'enquestat. 1997.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de DYM (1998b).

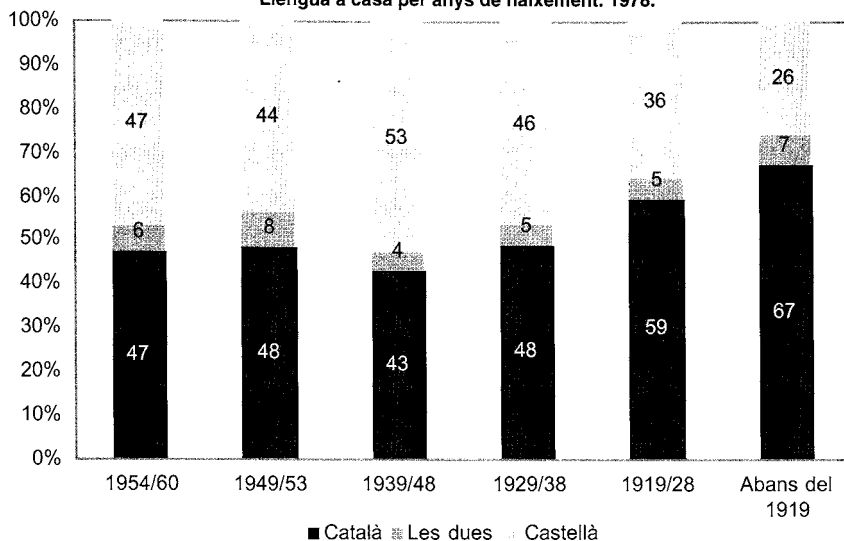
Gràfic n. 5
Població de Catalunya de 25* i més anys.
Llengua amb fills per anys de naixement de l'enquestat. 1997.

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de DYM (1998b)

*En aquest gràfic, a diferència dels anteriors que es refereixen als períodes de naixement, no s'han tingut en compte els nascuts entre el 1973 i el 1982, perquè, com que la seva edat en el moment de l'enquesta era de 15 a 24 anys, el seu nombre de fills era massa reduït i per tant no era de cap manera representatiu de la seva descendència final.

Gràfic n. 6
Població de Catalunya de 18 i més anys.
Llengua a casa per anys de naixement. 1978.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de Rodríguez (1979).

4.2.3. La llengua familiar segons els censos escolars

Tot i que les dades de llengua familiar dels censos escolars han estat sotmeses a crítica en alguna ocasió, cal dir que la comparació tant amb els resultats d'altres treballs com entre les dades de diferents d'aquests censos mostra que no van molt desencaminades. Es presenten seguidament algunes comparacions que avalen aquesta asseveració:

- Pel que fa a les dades de llengua familiar de diversos censos escolars dels primers anys 80, Bañeres (1992: 137) va mostrar que les comparacions entre ells i amb altres treballs, com ara els reculls censals generals del 1975, 1981 i 1986, indiquen un grau de fiabilitat apreciable.

- També pel que fa a la coherència entre les dades de llengua familiar de diversos censos escolars, en aquest cas de la segona meitat dels anys 80 i dels primers anys 90, s'han comparat els resultats dels nascuts durant un determinat període en tres edicions d'aquests censos que tenen la mateixa opció de resposta dual ("català" o "castellà").² Els resultats són els següents:

2. Les opcions de resposta de les preguntes sobre llengua familiar no són les mateixes en els diferents censos escolars. Els uns només tenen dues possibilitats de resposta, "català" o "castellà", mentre d'altres tenen ventalls més amplis d'opcions, que inclouen l'opció "bilingüe" a més de les dues esmentades.

Percentatge de català com a llengua familiar (ús almenys equivalent) entre els nats els anys 1979/80

Cens escolar 1986/87	39,3%
Cens escolar 1989/90	39,3%
Cens escolar 1992/93	39%

La coincidència és molt forta i ajuda a mostrar la solidesa d'aquest tipus de dades censals.

• S'ha efectuat així mateix una comparació entre una dada del cens escolar del 1989/90 i la informació corresponent d'una enquesta. Atès que la llengua familiar durant la infància ve a ser la llengua inicial, s'ha comparat la llengua familiar dels nats durant un cert període segons el cens escolar amb la llengua inicial d'un grup molt proper segons l'enquesta de DYM del 1997 (1998a i b) repetidament emprada en el present treball. Concretament s'han calculat els percentatges d'ús familiar dels infants nats els anys 1976-82 segons el cens escolar esmentat, i s'han comparat amb els percentatges de llengua inicial dels nats del 1973 al 1982 segons l'enquesta de DYM esmentada. Cal tenir en compte que, pel que fa al cens, els percentatges corresponents als infants nats el 1976/82 ha de ser quasi igual que els dels nats el 1973/82, perquè les diferències en aquest aspecte entre cursos propers són molt petites, tal com es veurà. Els resultats, en percentatges, són els següents:

	<i>Català</i>	<i>Castellà</i>	<i>Altra</i>
<i>Llengua familiar dels nats del 1976 al 1982 segons el Cens escolar 89/90.</i>	39,4%	60,6%	
<i>Llengua inicial dels nats el 1973/82 segons l'enquesta DYM del 97</i>	38,3%	60,8%	0,9%

Encara que les opcions de resposta no siguin exactament les mateixes, el reduït percentatge que tria l'opció no comuna fa que la comparació tingui sentit. Es veu clarament que l'aproximació entre els dos resultats és molt forta, sobretot si es té en compte l'error mostral del subgrup corresponent de DYM, que és molt proper al 4%.

Es pot considerar, doncs, amb les precaucions que calgui, que els resultats dels censos escolars tenen certa fiabilitat i poden ser emprats com a font de dades sociolingüístiques.

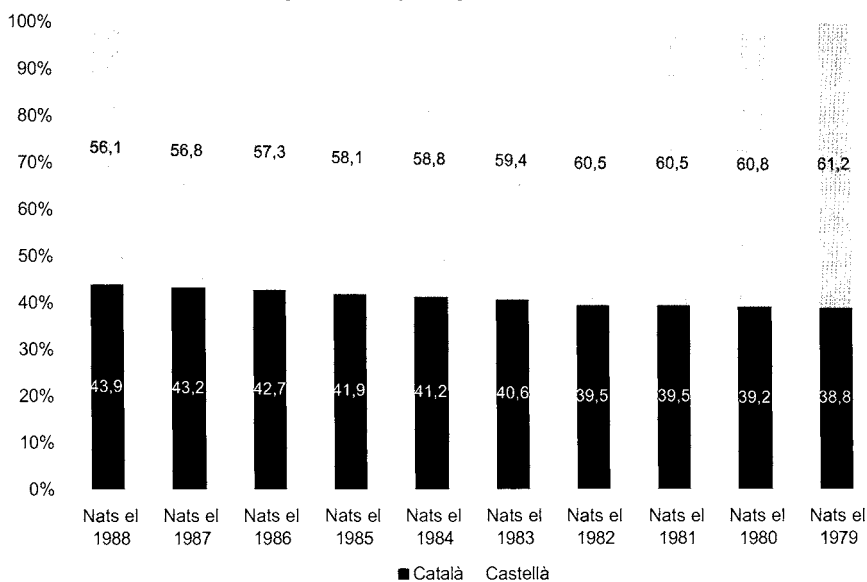
En els gràfics números 7 i 8³ es poden veure els resultats de la pregunta sobre llengua familiar dels censos escolars corresponents als cursos 1992/93 i 1995/96, per anys de naixement. Cal remarcar que la pregunta no té les mateixes opcions

3. Vull agrair a Santi Vial, del SEDEC, el fet d'haver preparat les dades que han permès elaborar aquests gràfics.

de resposta en els dos censos i per tant els anys de naixement comuns als dos reculls no han de tenir els mateixos percentatges de català i castellà. Probablement la dada més espectacular que s'hi pot trobar és que en ambdós casos, al llarg dels dos períodes analitzats, d'una forma lenta però força sostinguda, el percentatge de català va avançant a mesura que baixa l'edat. Tant el percentatge de català com a llengua almenys equivalent que mostra el cens del 1992/93 com el de català exclusiu i predominant que indica el del 1995/96. En el cas del cens del 1992/93, l'augment durant tot el període que abraça és del 5,1% sobre la població total escolar, la qual cosa dóna un creixement mitjà anual del 0,57%. Pel que fa al cens del 1995/96 el creixement total és del 6,6%, i per tant l'increment mitjà anual és del 0,66%. Es tracta d'un fenomen que no es pot considerar conjuntural, ja que els dos censos vistos abracen conjuntament un període de 13 anys, i a més ja havia estat detectat en el cens escolar del 1989/90 (Torres, 1994: 44) a partir del 1977, amb la qual cosa el període global al llarg del qual tenim documentat aquest creixement és de 15 anys. Cal fer notar que l'evolució de l'ús en aquestes cohorts és ben diferent de l'evolució que s'havia vist fins ara pel que fa a la llengua inicial i altres usos familiars de la població adulta, que era una evolució caracteritzada per un cert retrocés en disminuir l'edat així com per alguns alts i baixos. En qualsevol cas, s'ha de dir que no es dóna cap contradicció entre unes i altres dades, perquè es tracta bàsicament de dues poblacions diferenciades per l'edat, essent més jove la dels censos escolars. Només hi ha una petita franja comuna, constituïda pels més grans entre els que s'han tingut en compte en els censos escolars i pels més joves de les enquestes, i ja s'ha vist que les dades que els afecten, d'una i altra procedència, coincideixen bàsicament.

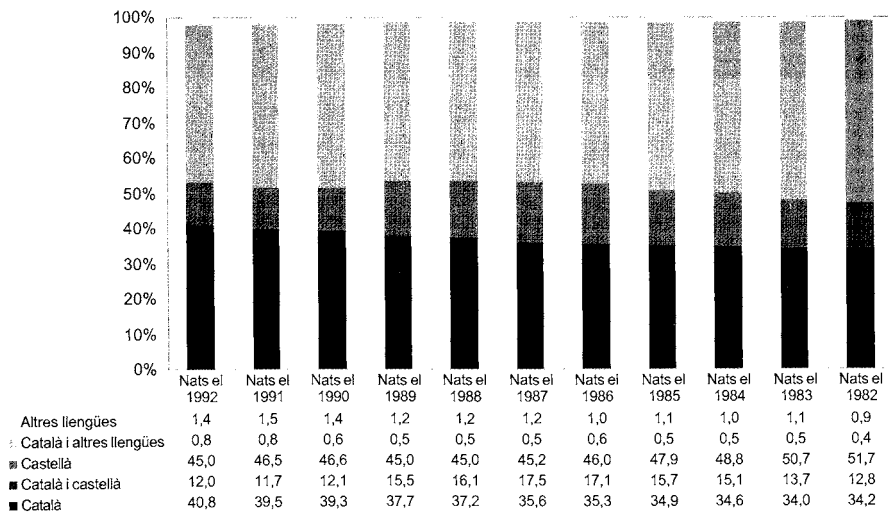
Un dels elements que pot donar alguna llum sobre la qüestió és examinar la llengua inicial dels progenitors dels nats durant els esmentats 15 anys amb creixement del català segons els censos escolars. Atès que aquests darrers han nascut entre el 1977 i el 1992, es pot considerar que els seus progenitors deuen haver vingut al món al voltant dels anys 50, ja que l'edat mitjana en què el conjunt dels dos sexes té els fills a Catalunya en aquesta època és d'uns 30 anys (vegeu Cabré, 1999: 66 i 95). Doncs bé, resulta que aquest és precisament el període de naixement que protagonitza un cert augment de l'ús inicial del català, després de la davallada dels nats els anys 40 (vegeu gràfic n. 3). Aquest fet pot explicar que els nascuts a la segona meitat dels anys 70 tinguin un ús familiar del català més baix que el conjunt dels nats després, del 1980 al 1992, ja que aquests deuen ser més específicament els fills dels nats els anys 50. Però no explica el creixement sostingut pràcticament any rera any durant tres lustres, temps durant el qual no han nascut només fills de pares nats en el període de naixement amb puja de l'ús inicial del català, sinó també en els períodes contigus, amb proporcions inferiors d'aquest ús (vegeu gràfic n. 3). En les pàgines següents es mirarà d'anar delimitant els factors que poden explicar aquest fenomen.

Gràfic n. 7
Població escolar de Catalunya el curs 1992/93.
Llengua familiar per anys de naixement.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades facilitades pel SEDEC.

Gràfic n. 8
Població escolar de Catalunya el curs 1995/96.
Llengua familiar per anys de naixement.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades facilitades pel SEDEC.

4.3. L'evolució de l'ús de les llengües durant la vida de les persones i d'una generació a l'altra

Seguidament s'examinen dues qüestions que donen informació sobre l'evolució de l'ús del català des d'un angle diferent als emprats fins ara. D'una banda, s'estudia l'evolució de l'ús de les llengües durant la vida de les persones, mitjançant la comparació entre la llengua inicial i la llengua habitual. D'altra banda, s'analitza el canvi de l'ús familiar d'una generació a la següent, és a dir la transmissió familiar de l'ús, mitjançant la comparació entre la llengua emprada amb els pares i amb els fills. El conjunt de les dues comparacions permet mesurar la direcció i el grau d'una part dels canvis sociolingüístics. Es presenten en primer lloc els resultats relatius a la població adulta de tot Catalunya i després els referents a diversos subgrups.

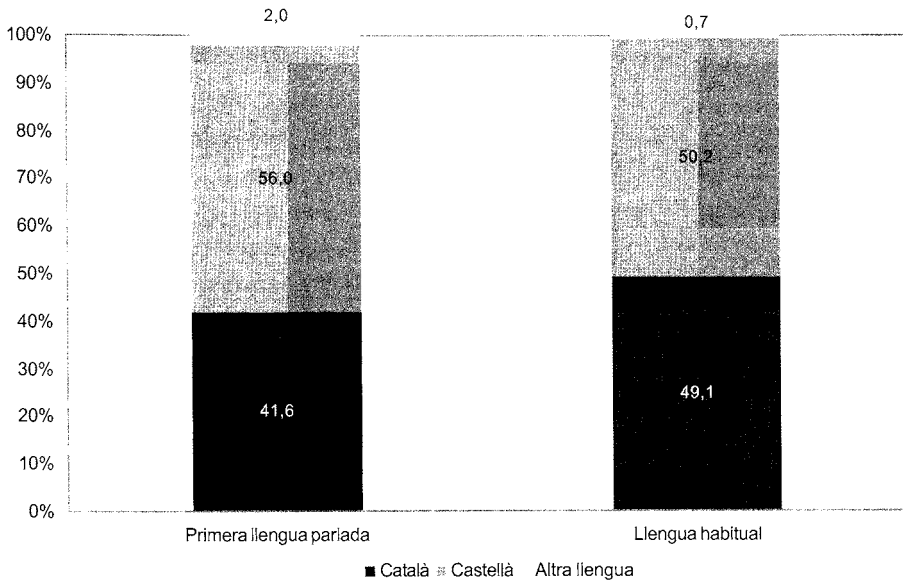
Pel que fa a la transmissió familiar de l'ús, cal tenir en compte que es tracta de l'ús de cada individu amb els seus progenitors i amb el conjunt dels seus fills, per tant, d'acord amb el que s'ha dit anteriorment, en aquesta anàlisi no intervé el nombre de fills de cada persona. Així, es mesura aquí un element important de l'evolució sociolingüística, però que no es pot traduir automàticament en percentatges de canvi global de l'ús.

4.3.1. L'evolució de l'ús de les llengües durant la vida de les persones i d'una generació a l'altra, en el conjunt de Catalunya

Pel que fa a l'evolució de l'ús durant la vida de les persones, el que podríem denominar evolució individual o generacional, es disposa d'una sola enquesta que n'ofereixi dades (vegeu gràfic n. 9), però en relació amb la transmissió intergeneracional, els treballs de camp disponibles són més. En aquest darrer cas podem emprar tres enquestes (vegeu els gràfics 10, 11 i 12), la qual cosa dóna una especial solidesa als resultats que tenen en comú.

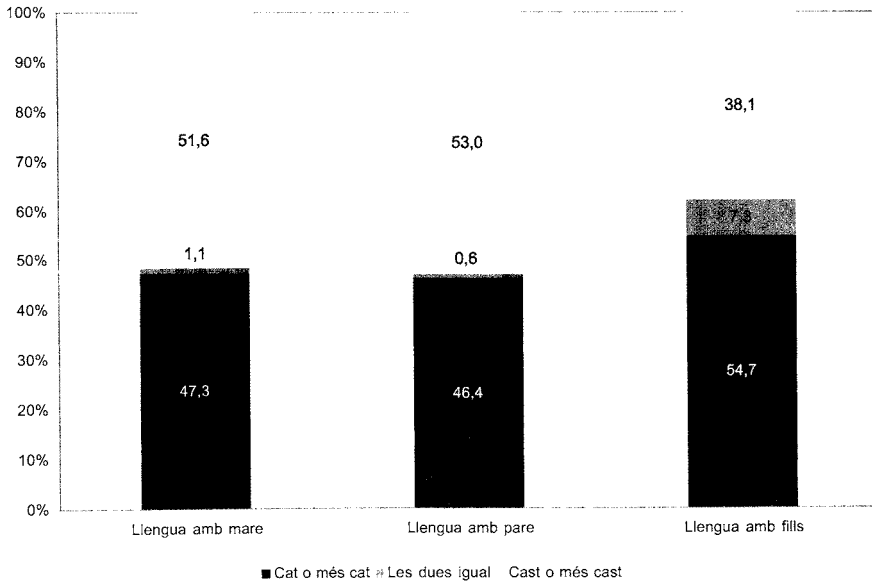
Doncs bé, l'examen dels gràfics mostra clarament que entre el conjunt de la població adulta de Catalunya es produeix un augment apreciable de l'ús del català, tant durant la vida de les persones com quan passem de la llengua amb els pares a la llengua amb els fills. L'esmentat augment va acompanyat d'una disminució de l'ús del castellà i en el cas de la transmissió intergeneracional també d'un creixement, més o menys important segons les enquestes, de l'ús equivalent de les dues llengües. Aquesta capacitat d'atracció de la llengua catalana indica l'existència d'una vitalitat lingüística més apreciable que la que es pot desprendre d'alguns altres indicadors, i constitueix un factor que juga poderosament a favor del català, tot ajudant a mantenir-ne l'ús o a frenar-ne el retrocés. Si bé tenim motius per creure que aquest fenomen era més poderós en el passat, fins als anys 50, el que ens mostren aquestes dades és que ha continuat existint i sent operatiu en les últimes dècades. De totes maneres, cal veure com s'articula aquesta capacitat d'atracció entre els diferents sectors de la població, per saber-ne més i intentar esbrinar què se'n pot esperar de cara al futur. És el que es farà seguidament.

Gràfic n. 9
Població de Catalunya de 15 i més anys.
Primera llengua parlada i llengua habitual. 1997.

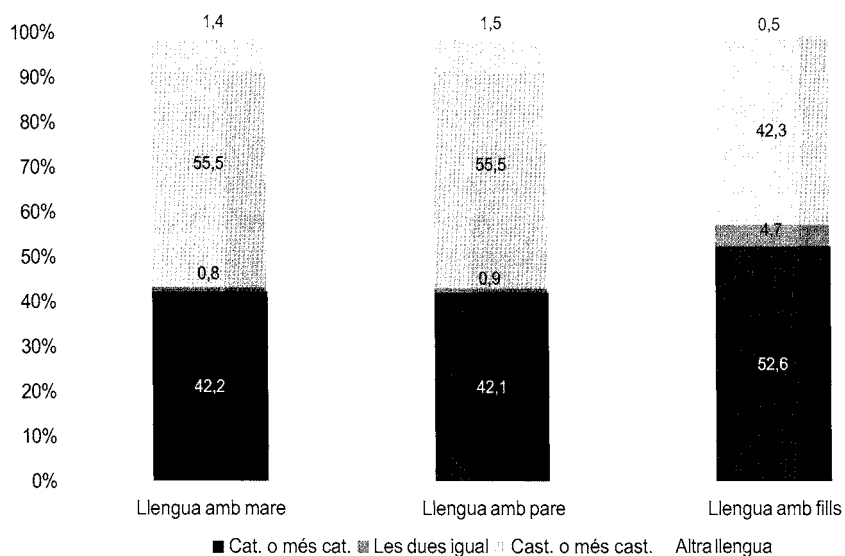
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de DYM (1998b).

Gràfic n. 10
Població de Catalunya de 15 i més anys.
Llengua emprada amb els progenitors i amb els fills. 1996.

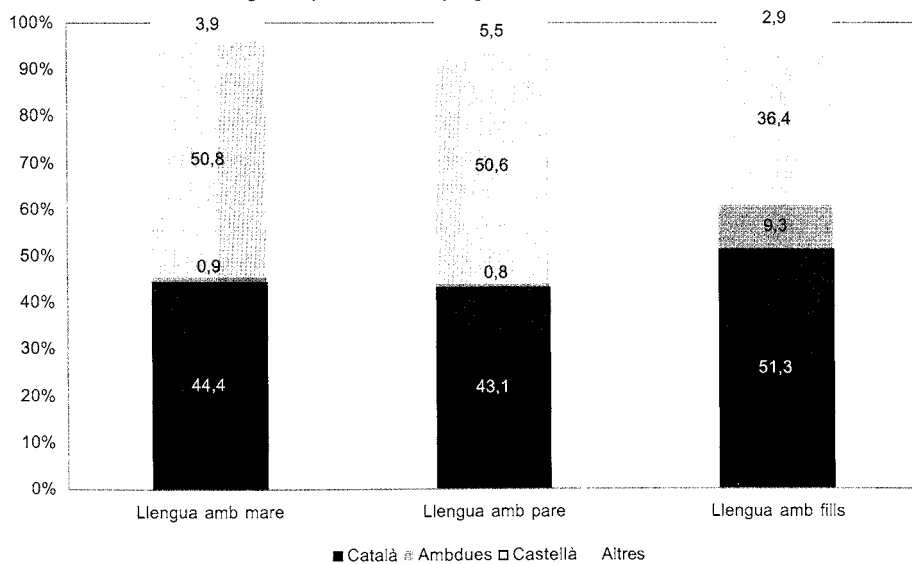
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta INUSCAT 96 d'Aragay et alii (1998).

Gràfic n. 11
Població de Catalunya de 15 i més anys.
Llengua emprada amb els progenitors i amb els fills. 1997.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de DYM (1998b).

Gràfic n. 12
Població de Catalunya de 15 i més anys.
Llengua emprada amb els progenitors i amb els fills. 2000.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de Fabà et alii (2000).

4.3.2. L'evolució de l'ús del català durant la vida de les persones i d'una generació a l'altra, segons l'origen familiar, els períodes de naixement i les zones de residència

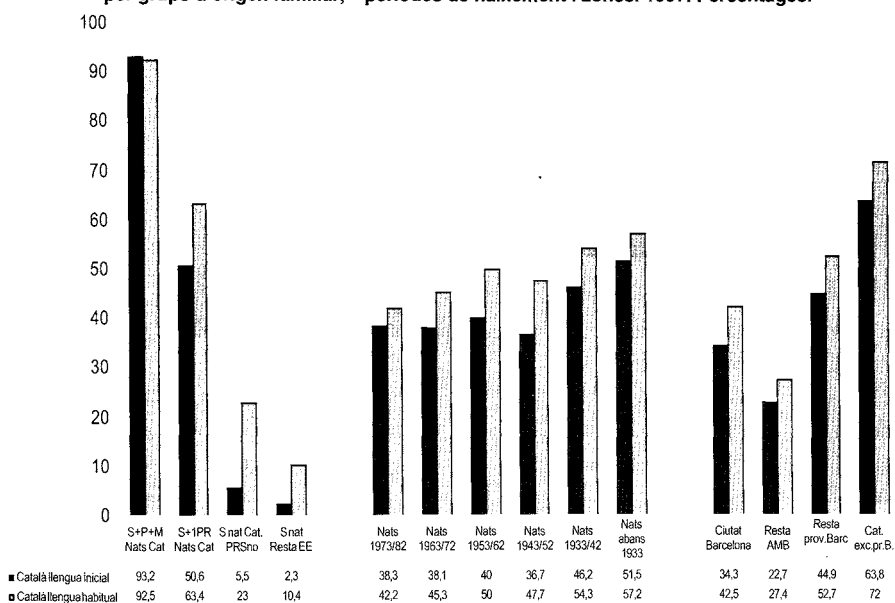
Per mostrar les diferències entre els processos de canvi lingüístic dels diferents subgrups contemplats, s'han emprat dos sistemes. D'una banda, s'han fet dos gràfics, l'un des del punt de vista individual o generacional i l'altre intergeneracional, que indiquen per a cada subgrup els nivells d'ús del català de les dues funcions lingüístiques a comparar (vegeu gràfics 13 i 15). Les preguntes emprades per a la comparació generacional indiquen l'ús del català almenys equivalent i les usades per a la comparació intergeneracional l'ús exclusiu i predominant. D'altra banda, s'han creat dos índexs d'avenç del català, que mesuren els avenços relatius produïts en cada subgrup. Aquests dos índexs són els següents: l'Índex d'Avenç Generacional de l'Ús del Català i l'Índex d'Avenç Intergeneracional de l'Ús del Català. El primer es calcula dividint el percentatge de català com a llengua habitual pel de català com a llengua inicial, i restant 1. El segon dividint la proporció de català amb els fills per la mitjana dels percentatges de català amb mare i amb pare, i restant també 1. Indiquen així per a cada subgrup l'avenç de l'ús del català en proporció al percentatge d'inici d'ambdues comparacions. Mesuren en certa forma la vitalitat del català en cadascun dels àmbits estudiats (vegeu gràfics 14 i 16).

Tal com es veu clarament en aquests gràfics 14 i 16, els valors més elevats dels índexs, a molta distància dels altres, els tenen alguns dels subgrups definits per l'origen familiar. Es tracta dels “nats a Catalunya fills de dos nats a fora” i dels “nats a fora”, és a dir, dels que tenen un origen familiar més forà. Certament parteixen de percentatges de català molt baixos (vegeu gràfics 13 i 15) i això explica en part el seu avenç, però també cal dir que aquest fort creixement precisament entre aquests sectors mostra un aspecte decisiu d'aquella capacitat d'atracció del català que s'ha detectat. És així mateix entre els subgrups definits per l'origen familiar que es troba aquell que menys avança. Es tracta dels autòctons fills de dos autòctons. Aquest cas s'explica pel fet que el seu ús de partida és molt alt, superior al 90%, i per tant els augments no poden ser gaire importants. Bàsicament el que es produeix en aquest subgrup és una estabilització de la situació. Es veu així que el factor que més incideix sobre l'avenç del català és l'origen familiar. Aquest factor és el que deu explicar les diferències, molt menys accentuades, entre les zones de residència, ja que aquelles on l'avenç és més fort, “Barcelona ciutat” i “la resta de l'AMB”, són les que tenen més nats fora o descendents d'aquests.

Pel que fa a les diferències entre els períodes de naixement, la informació disponible no és prou conclusiva. Així (vegeu gràfics 14 i 16), des del grup dels més

grans fins al dels nascuts els anys 40 es dona un augment dels dos índexs d'avenç del català, però entre els nats després l'evolució de les dues corbes és divergent. L'índex intergeneracional segueix millorant entre els dos grups d'edat més joves, però en canvi el generacional va decaient de forma sostinguda entre els nascuts després dels 40, sense deixar tanmateix de ser positiu. Encara que els més joves han disposat de menys temps per canviar la seva situació lingüística inicial i per tant és fins a cert punt lògic que les millores dels seus índexs siguin menys intenses, caldrien altres recerques per saber si entre ells tendeix a disminuir o no l'apreciable capacitat d'atracció que ha tingut i té el català.

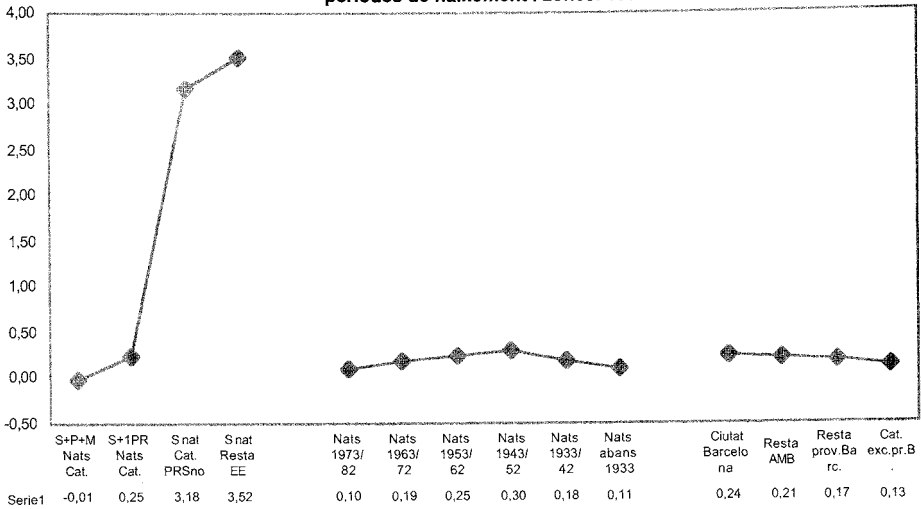
Gràfic n. 13
Població de Catalunya de 15 i més anys.
Ús del català com a llengua inicial i com a llengua habitual,*
per grups d'origen familiar,** períodes de naixement i zones. 1997. Percentages.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de DYM (1998b).

*Les opcions de resposta d'ambdues preguntes són: "català", "castellà" i "altra"
**S=subjecte, P=pare, M=mare, Cat.=Catalunya, PR=progenitor, Resta EE=Estat Espanyol
excepte territoris de llengua catalana

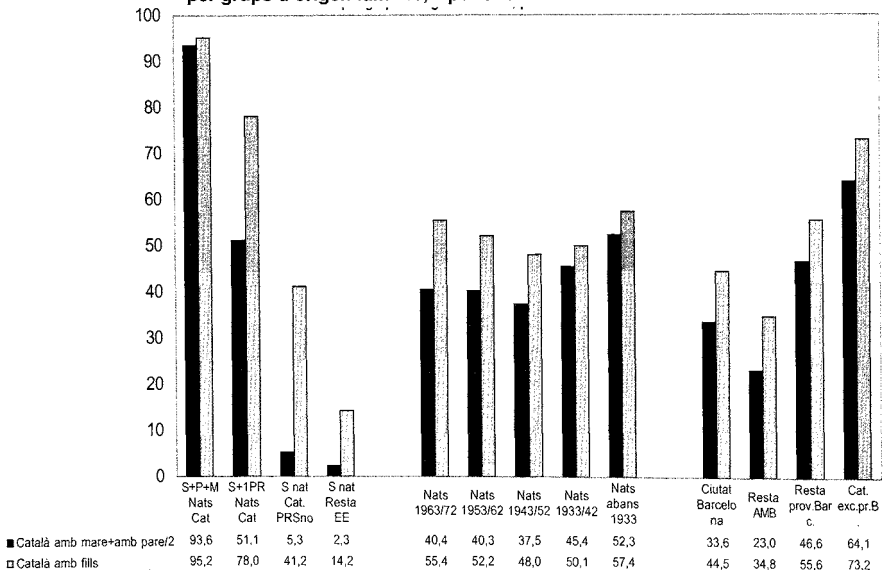
Gràfic n. 14
Població de Catalunya de 15 i més anys.
Índex de l'Avenç Generacional de l'Ús del Català, per grups d'origen familiar,*
períodes de naixement i zones. 1997.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de DYM (1998b).

*S=subjecte, P=pare, M=mare, Cat.=Catalunya, PR=progenitor, Resta EE=Estat Espanyol excepte territoris de llengua catalana

Gràfic n. 15
Població de Catalunya de 15 i més anys.
Ús del català amb els progenitors i amb els fills,*
per grups d'origen familiar, períodes de naixement i zones. 1997.**

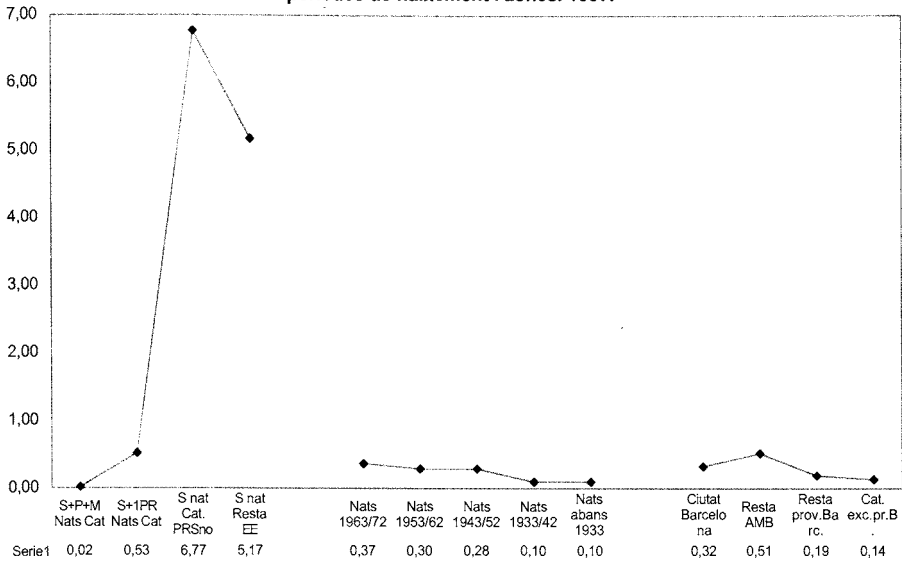

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de DYM (1998b).

*Les opcions de resposta, parcialment agrupades, d'ambdues preguntes són: "català o més català", "les dues igual", "castellà o més castellà" i "altra"

**S=subjecte, P=pare, M=mare, Cat.=Catalunya, PR=progenitor, Resta EE=Estat Espanyol excepte territoris de llengua catalana

Gràfic n. 16
Població de Catalunya de 15 i més anys.
Índex de l'Avenç Intergeneracional de l'Ús del Català, per grups d'origen familiar,*
períodes de naixement i zones. 1997.

*S=subjecte, P=pare, M=mare, Cat.=Catalunya, PR=progenitor, Resta EE=Estat Espanyol excepte territoris de llengua catalana

4.4. La transmissió intergeneracional de l'ús segons la composició lingüística de les parelles

Un dels factors que juga un paper decisiu en la transmissió lingüística intergeneracional és la composició lingüística de les parelles. Aquesta determina en bona part la llengua que es parlarà als fills i per tant la seva llengua inicial. El repartiment de les parelles segons la llengua inicial dels membres i el capteniment de cada tipus de parella en la tria de la llengua amb els fills són, així, elements bàsics per conèixer el funcionament de la transmissió lingüística familiar. Malauradament no es tenen dades sobre la qüestió a nivell de tot Catalunya. A causa de la importància del tema, se'n fan tanmateix seguidament uns breus comentaris.

Pel que fa a les parelles amb la mateixa llengua principal (català o castellà), sembla que transmeten molt majoritàriament aquesta llengua als fills, tal com ja s'ha dit en relació amb el català. Almenys això és el que ocorre a la Regió Metropolitana de Barcelona. Allà on hi ha més diversitat de capteniments lingüístics amb els fills és entre les parelles lingüísticament mixtes, i per tant bona part dels canvis intergeneracionals en l'ús es deuen produir en aquest tipus de famílies. Per algunes dades parcials que es tenen, recollides a Vila (1993: 13), se sap que la tria de la llengua amb els fills per part de les parelles mixtes no segueix el mateix patró en totes les zones. I que les diferències no només són territorials,

sinó que també n'hi ha per edats. Per exemple, sembla que a Barcelona la tria va esdevenir més favorable al català durant els anys 80, després de la instauració de l'autonomia. En qualsevol cas, es tracta d'un àmbit necessitat de treballs de camp que puguin aportar dades bàsiques sobre la qüestió.

4.5. La natalitat diferencial segons la llengua

S'ha vist que en general es produeix un augment de l'ús del català quan es passa de la llengua amb els progenitors a la llengua amb els fills. I que durant tres lustres, segons els censos escolars, la població infantil de llengua familiar catalana ha anat augmentant lentament en percentatge a mesura que baixava l'edat. Però en canvi també s'ha vist que l'ús familiar del català entre la població adulta no ha avançat en les últimes dècades sinó que ha disminuït, tot i que no hi ha hagut cap gran immigració durant aquest període.⁴ Probablement el principal factor que permet explicar aquesta aparent contradicció és la natalitat diferencial segons la llengua d'ús.

Tal com es va posar de manifest en un treball demogràfic de Sarrible (1987: 56) sobre la ciutat de Barcelona, els integrants de la gran immigració dels anys 1955/75 van tenir probablement una natalitat més alta que els autòctons durant el primer període després de la seva arribada. Ara bé, com també s'explica en el mateix treball de Sarrible, sembla que uns anys després d'aquesta migració, la diferència de natalitat entre uns i altres hagi anat disminuint clarament. En aquest sentit, el gràfic n. 17⁵ ens mostra el nombre de germans de la població adulta actual de Catalunya per llengua habitual i períodes de naixement, la qual cosa és una manera de presentar la diferència de natalitat segons la llengua usual i sobretot l'evolució d'aquesta diferència durant els últims lustres. En el gràfic es veu que la natalitat global ha anat baixant clarament amb el temps, que els de llengua habitual catalana tenen menys germans que els altres i que les diferències entre les dues corbes han començat a minvar fortament amb l'edat entre els nascuts després dels anys 50. Cal tenir en compte que, tal com es pot deduir del gràfic n. 3, entre els nats els anys 50 i abans la majoria dels de llengua habitual

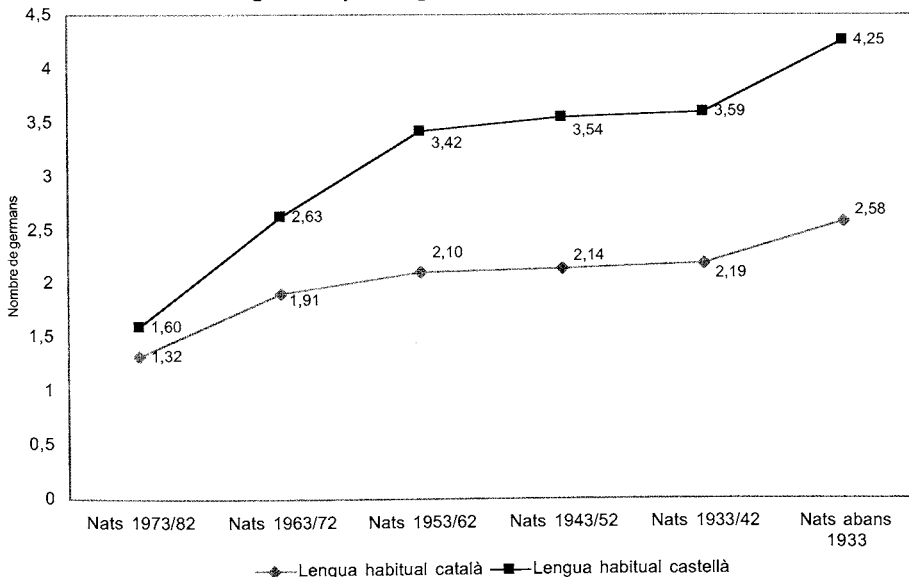
4. La immigració estrangera que està començant a ser numèricament important els últims anys és de moment molt inferior en nombre a la gran migració del 1955 al 1975 i encara es reflecteix poc als reculls de dades, inclosos els més recents, en part perquè fins que les persones no estan instal·lades, a nivell legal i altre, no apareixen gaire a les mostres de les enquestes. D'altra banda, el gruix d'aquesta immigració estrangera ha arribat després del 1997, i els reculls de dades més emprats en aquest estudi són d'aquesta data o d'una mica abans.

5. En aquest cas, a diferència de les altres dades presentades, la magnitud d'alguns dels subgrups és clarament inferior a 400 individus. Empro aquests percentatges, tanmateix, perquè les diferències fonamentals entre les xifres són superiors als errors mostrals i per tant els resultats comentats són vàlids.

castellana són nats a fora, mentre que entre els nats després no és així. Això mostra que el nombre de germans dels de llengua habitual castellana nats els anys 50 i abans no és bàsicament un indicatiu de la natalitat dels arribats a Catalunya sinó de la de les zones de provenença d'aquella gran immigració en el moment de néixer aquesta població. Pel que fa als nascuts després dels anys 50, entre els quals els de llengua habitual castellana són majoritàriament autòctons, el gràfic sembla indicar-nos que una vegada aquesta immigració va arribar al país probablement va tenir més fills que els autòctons d'entrada, però que al cap d'uns anys va anar-se adaptant a la natalitat de la població d'acollida. Tot plegat plenament congruent amb la hipòtesi de Sarrible que acabem d'esmentar.

Sembla clar per tant que hi ha hagut una natalitat diferencial segons la llengua, i també que aquest fenomen ha anat perdent força durant les últimes dècades del segle XX. La primera asseveració és probablement el motiu pel qual l'ús familiar del català no ha crescut entre els adults joves a pesar que el conjunt de la població, inclosa la generació dels seus pares i mares, parla més en català amb els fills que amb els progenitors. La segona informació, és a dir la reducció progressiva de la natalitat diferencial, contribueix a explicar el creixement lleu però sostingut del català com a llengua familiar que es produeix entre els més joves a mesura que baixa l'edat al llarg de 15 anys. El que passa en aquest darrer cas és que els dos grups de llengua usual van reduint el nombre de fills, però els de llengua usual castellana el redueixen més de pressa que els altres, de manera que el percentatge dels de llengua catalana va creixent lentament d'any en any.

Gràfic n. 17
Població de Catalunya de 15 i més anys.
Nombre de germans per llengua habitual i període de naixement. 1997.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de DYM (1998a).

5. CONCLUSIONS

En el moment de l'acabament del franquisme, els condicionaments, en bona part de base demogràfica, que pesaven sobre la llengua catalana, feien difícilment evitable una disminució del seu ús familiar en els anys següents. Però, la capacitat d'atracció que ha continuat tenint la llengua ha permès mitigar de manera important la tendència al retrocés que es donava quan es va produir la mort del dictador.

Aquesta capacitat d'atracció es manifesta, per exemple, en el fet que l'ús del català amb els fills és més alt que amb els pares i en l'existència d'un percentatge apreciable de persones de llengua inicial castellana que té actualment el català com a llengua habitual. També deu haver influït en l'augment lent però constant del català com a llengua familiar que, segons alguns reculls de dades, es produeix entre els més joves a mesura que baixa l'edat. Encara que en aquest cas sembla que el factor explicatiu principal és demogràfic.

En qualsevol cas, aquests elements favorables no han de fer oblidar que sobre el català continuen pesant amenaces greus i condicionaments negatius importants. Com ara que els percentatges d'ús de la llengua a les diferents funcions lingüístiques familiars es trobin majoritàriament per sota del 50 % en el conjunt de Catalunya. O que les vigents normes de tria lingüística en la comunicació interpersonal no hagin estat prou favorables al català com per compensar les condicions demogràfiques que han portat al retrocés del seu ús familiar entre la població adulta durant els últims vint anys. O que entre la joventut pugui haver-se produït un cert canvi d'aquestes normes no positiu per al manteniment de la llengua. O que en general ens trobem en un món en procés de globalització que comporta dinàmiques uniformitzadores difícils d'afrontar per una expressió lingüística com la catalana. També cal tenir en compte un element lligat a aquests canvis globals que tindrà probablement un efecte apreciable sobre la situació del català. Es tracta de la nova immigració, aquesta vegada estrangera, que està començant a ser important i que pot esdevenir-ho molt més.

Tot plegat conforma un panorama complex per a la llengua catalana, la qual es veu sotmesa a poderoses pressions, sovint contradictòries. En aquestes circumstàncies, és clar que si volem assegurar el manteniment del català com a llengua viva durant el segle que comença, cal continuar treballant en la seva recuperació. Per exemple, buscant la manera de potenciar-ne l'ús col·loquial, tal com es pretén en les presents jornades. En aquest sentit, cal tenir en compte l'existència de dos factors que poden fer que qualsevol petita millora de les normes de tria lingüística sigui susceptible de tenir un efecte multiplicador i ser més efectiva que mai: 1) el fet que gran part de la joventut de llengua inicial castellana està en condicions de parlar català si en veu la necessitat, i 2) la forta reducció i potser desaparició, segons la llengua d'ús, de la natalitat diferencial entre la població no estrangera.

El futur del català en aquest principi de segle és, per tant, obert, com el de moltes altres realitats socials. Avui, igual que ahir i abans d'ahir, la seva continuïtat depèn de nosaltres mateixos, dels seus parlants actuals. I sobretot d'aquells que considerem important i necessari el seu manteniment. Espero que aquestes jornades donin fruits positius en aquest sentit.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- ARAGAY, Josep Maria (1998): "INUSCAT 1996", dins *La parla de la gent (1994-1995-1996)*. Volum fotocopiats. Generalitat de Catalunya. Institut de Sociolingüística Catalana.
- AVUI (1997): "El català recula entre els joves i neix una nova consciència bilingüe" (2-11-97): pàg.12.
- BAÑERES, J. (1992): "La llengua dels infants en el cens lingüístic del 1986", dins *Treballs de Sociolingüística Catalana* 10. València: 3 i 4. Pàg.131-141.
- BARANDA, L.; A. Salvadó (1997): *Les condicions de vida dels joves metropolitans*. Diputació de Barcelona.
- CABRÉ, A. (1999): *El sistema català de reproducció*. La Mirada Social. Barcelona: Proa.
- CENTRO DE INVESTIGACIONES SOCIOLOGICAS (1998): *Uso de lenguas en comunidades bilingües: Cataluña. Estudio 2298*. Volum fotocopiats. Madrid.
- CENTRO DE INVESTIGACIONES SOCIOLOGICAS (2001): *Situación social y política de Cataluña. Estudio 2410*. Document trobat a la web del CIS.
- DYM (1998a): *Enquesta lingüística sobre l'ús oral del català entre la població de Catalunya major de 15 anys. Informe resum*. Volum fotocopiats. Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura.
- DYM (1998b): *Enquesta lingüística sobre l'ús oral del català entre la població de Catalunya major de 15 anys. Taules*. Volum fotocopiats. Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura.
- FABÀ, Albert; Olga Gàlvez; Joan Manrubia; Anna Simó; Noemí Ubach (2000): *Usos i actituds sobre la llengua catalana a Catalunya. Resultats de l'enquesta CRS 2000*. Volum fotocopiats.
- RODRÍGUEZ, J. (1979): "Estudios del CIS: desarrollo regional, democracias", *Revista española de investigaciones sociológicas* 6: pàg. 183-233.
- SARRIBLE, G. (1987): "La fecundidad en Barcelona –ciudad- en la década del 70 (nativos y migrantes)", *Perspectiva Social*, 1987, 24: pàg.39-57.
- SUBIRATS, M.; M. Masats; C. Sánchez (1992): *Enquesta de la Regió Metropolitana de Barcelona 1990. Condicions de vida i hàbits de la població. Volum 4 de l'INFORME GENERAL de l'estudi. Educació, llengua i hàbits culturals*. Diputació de Barcelona.
- TORRES, J. (1994): "Evolució de l'ús del català com a llengua familiar a Catalunya", *Treballs de Sociolingüística Catalana* 12: pàg.41-49.

VILA, F.X. (1993): *Transmissió dels idiomes en les parelles lingüísticament mixtes*. Generalitat de Catalunya. Institut de Sociolingüística Catalana.